

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ГЕОГРАФІЇ

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
директор Інституту географії
НАН України, член-
кореспондент
НАН України
Маруняк Є.О.

«18» травня 2023 р.

ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни

Регіональний вимір сталого розвитку в науках про Землю

(назва навчальної дисципліни)

рівень підготовки доктор філософії

(назва освітнього рівня)

галузі знань 10 Природничі науки

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 103 Науки про Землю

(код і назва спеціальності)

Шифр за навчальним планом СП 02

Київ-2023

Розробник програми: старший науковий співробітник, доктор географічних наук

Лісовський С.А

Рецензенти:

- завідувач кафедри країнознавства і туризму КНУ імені Тараса Шевченка, доктор географічних наук Любіцева О.О.,
- провідний науковий співробітник Інституту географії НАН України, доктор географічних наук Гукалова І.В.

Затверджено на засіданні Вченої ради Інституту географії НАН України
«18» травня 2023 р., протокол № 5

Опис початкової дисципліни СП 02

Шифр

Регіональний вимір сталого розвитку в науках про Землю

назва дисципліни

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни	Методи навчання і форми контролю
Галузь знань 10 Природничі науки (шифр, назва)	Кількість кредитів – 3 ЄКТС	Методи навчання
Напрямок підготовки (код, назва) 103 Науки про Землю	Загальна кількість годин - 90	Лекції із застосуванням мультимедійних засобів навчання. Семінарські заняття
Освітній рівень доктор філософії	Лекції: 20	
Статус дисципліни (Нормативна/вибіркова) нормативна	Семінарські заняття: 20	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 2	Лабораторні заняття: -	Форми поточного контролю
Семестр III	Індивідуальна робота: -	Модульна контрольна робота
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 2 години - самостійна робота: 4 години	Самостійна робота: 50	Форма підсумкового контролю
Мова навчання – українська	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:	
Передумови навчання Філософія науки і культури	1/2	Екзамен

Предмет вивчення навчальної дисципліни: Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні і практичні аспекти забезпечення сталого (збалансованого) розвитку на глобальному, регіональних та локальному рівнях в атмосфері, гідросфері, літосфері, біосфері та вирішення протиріч у взаємовідносинах суспільства і природи.

Міждисциплінарні зв'язки: Методологія і організація наукової роботи, Політика просторового розвитку і практика планування в країнах Європейського Союзу, Територіальна (просторова) організація суспільства в Україні.

Мета і завдання навчальної дисципліни:

Основною метою дисципліни є надання аспірантам систематизованих знань про взаємозв'язок і взаємозалежність розвитку природи і суспільства; специфіку взаємодії людини та природи в атмосфері, гідросфері, літосфері, біосфері; ролі геологічного середовища у забезпеченні розвитку суспільства та ролі людини як геологічної сили згідно з концепцією В.І. Вернадського про ноосферу; проблемах та перспективах розвитку гірничо-видобувних регіонів України у довоєнний та повоєнний час; геоекологічній безпеці та оцінюванні ризиків надзвичайних ситуацій, знань про необхідність збалансованого підходу до економічного, соціального та екологічного розвитку суспільства; узгодження інтересів та забезпечення коеволюційного розвитку суспільства і природи для збереження та довготривалого існування життя на Землі; надання аспірантам знань про комплекс питань з проблематики сталого (збалансованого) розвитку України, проблеми, шляхи і можливості забезпечення практичного переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку, Закони України та інші нормативні документи, що регулюють питання регіонального розвитку в Україні.

Основними завданнями вивчення дисципліни “ **Регіональний вимір сталого розвитку в науках про Землю** ” є формування:

- знань про взаємозв'язок і взаємозалежність розвитку природи і суспільства, основні глобальні та регіональні проблеми взаємовідносин суспільства і природи;
- розуміння сутності основної парадигми розвитку XXI століття – концепції сталого (збалансованого) розвитку;
- навичок виявлення передумов і можливостей забезпечення сталого (збалансованого) розвитку в межах регіонів різних таксономічних рангів;
- знань щодо екологічних, економічних та соціальних наслідків повномасштабного військового вторгнення росії в Україну на можливості переходу країни до збалансованого розвитку та умов і шляхів їх подолання;
- знань про сучасні методи та інструменти забезпечення збалансованого розвитку на регіональному рівні;
- знань про можливості географії в практичному забезпеченні збалансованого розвитку регіонів;

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують::

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>Знати: сучасні проблеми взаємовідносин суспільства з природою; суть концепції сталого (збалансованого) розвитку; проблеми, цілі, можливості і механізми забезпечення сталого (збалансованого) розвитку на глобальному, регіональних та локальному рівнях; регіональну специфіку взаємодії людини та природи в атмосфері, гідросфері, літосфері; роль геологічного середовища у забезпеченні розвитку суспільства та роль людини як геологічної сили згідно з концепцією В.І. Вернадського про ноосферу; проблеми та перспективи розвитку гірничо-видобувних регіонів України у довоєнний та повоєнний час; питання забезпечення геоекологічної безпеки, значення природно-ресурсного потенціалу як чинника забезпечення збалансованого розвитку, особливості ситуації в Україні щодо можливостей переходу до сталого розвитку у зв'язку з агресією росії; відмінності у рівнях збалансованості окремих регіонів України;</p> <p>- <i>Вміти</i> досліджувати просторові аспекти, що зумовлюють проблеми взаємовідносин природи і суспільства та впливають на наступність збалансованості розвитку регіонів;</p>	<p>Загальнопрофесійні – щодо загальнонаукових основ розуміння суті взаємовідносин суспільства і природи, особливостей їх просторового прояву. Це має сформувати системність і комплексність у подальших дослідженнях аспірантів.</p>
2	<p>Знати принципи, що визначають суть концепції сталого (збалансованого) розвитку як сучасного опрацювання концепції Вернадського про ноосферу, ресурси, механізми, нормативно-правове та інституційне забезпечення здійснення політики переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку; наслідки впливу військової агресії росії на населення, економіку, соціальну сферу та навколишнє природне середовище України та її регіонів; ресурси, механізми, нормативно-правове та інституційне забезпечення здійснення політики переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку.</p> <p><i>Вміти</i> визначати наслідки агресії росії, та зумовлені ними загрози щодо переходу</p>	<p>Спеціально-професійні – щодо аналізу регіональних аспектів забезпечення сталого (збалансованого) розвитку регіонів виявлення основних проблем сталого розвитку регіонів та їх причин (в т.ч. – у зв'язку з агресією росії, визначення шляхів і можливостей забезпечення переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку</p>

	<p>України до моделі сталого розвитку країни та її регіонів та формулювати рекомендації щодо їх подолання; визначати основні конфлікти природокористування в регіонах, знаходити їх кореневі причини, опрацьовувати рекомендації щодо шляхів можливого забезпечення збалансованого розвитку регіонів.</p>	
3	<p>Знати : теоретико-методичні, правові та інститутційні засади та механізми забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Вміти визначати взаємозв'язки економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку, прогнозувати екологічні наслідків проектів соціально-економічного розвитку регіонів.</p>	<p>Науково-дослідницькі - з базових уявлень про основи, закономірності і закони взаємодії і коеволюції суспільства і природи; з постановки наукової задачі, розробки алгоритму дослідження, забезпеченню його комплексності та системності; зі здатності до усної та письмової комунікації державною мовою та самостійного пошуку, збору та опрацювання інформації.</p>

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин

Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)				
	Аудиторні	у тому числі			Самостійна робота
		Лекції	Семі- нарські	Лабора- торні	
Модуль 1. СУТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ВЕРНАДСЬКОГО ПРО НООСФЕРУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ В АТМОСФЕРІ, ГІДРОСФЕРІ, ЛІТОСФЕРІ, БІОСФЕРІ.					
Тема 1. Основні етапи взаємодії суспільства і природи в атмосфері, гідросфері, літосфері та біосфері на планеті Земля Сучасна криза життєдіяльності суспільства в природі.	4	2	2	-	5
Тема 2. Глобальні проблеми розвитку людства. Людство як планетарна геологічна сила. Глобальні та регіональні політичні, соціальні, екологічні проблеми та потреби ресурсозабезпечення людства.	4	2	2	-	5
Тема 3. Сталий (збалансований) розвиток як новий етап взаємодії суспільства з природою: історія формування, зміст і основні положення документів, що формулюють завдання і цілі сталого (збалансованого) розвитку.	4	2	2	-	5
Тема 4. Індикатори сталого розвитку. Міжнародні системи індикаторів збалансованості розвитку. Адаптація індикаторів сталого розвитку до умов України	4	2	2	-	5

Тема 5. Агресія росії та зумовлені нею загрози щодо переходу України до моделі сталого розвитку. Загрози, проблеми і ресурси переходу України до сталого розвитку.	4	2	2	-	5
Разом за змістовним модулем 1	20	10	10	-	25

**Модуль 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ
ЗАВДАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО
(ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**

Тема 6. Поняття регіон. Регіональний поділ України. Основні принципи і завдання регіональної політики сталого розвитку в Україні	4	2	2	-	5
Тема 7. Проблеми розвитку регіонів України, зумовлені агресією росії. Економічні проблеми розвитку регіонів України. Соціальні проблеми розвитку регіонів України. Екологічні проблеми розвитку регіонів України. Культурологічні проблеми збалансованого розвитку регіонів України	4	2	2	-	5
Тема 8. Нормативно-правове регулювання регіональної політики сталого розвитку в Україні. Основні документи, що регулюють регіональну політику сталого (збалансованого) розвитку регіонів України.	4	2	2	-	5
Тема 9. Принципи сталого просторового розвитку, впроваджені в міжнародних документах, та їх імплементація в Україні. Програмні документи щодо подолання наслідків агресії росії для забезпечення руху України до моделі сталого розвитку.	4	2	2	-	5
Тема 10. Інструменти забезпечення збалансованого розвитку регіонів України та можливості географії у їх використанні.	4	2	2	-	5
Разом за змістовим модулем 2	20	10	10	–	25
РАЗОМ за модулем 1 і 2 90	40	20	20	-	50

IV. Зміст дисципліни

№ з/п	Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть годин	
		Всього	в т.ч. лекцій
1.	Модуль 1. СУТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ВЕРНАДСЬКОГО ПРО НООСФЕРУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ В АТМОСФЕРІ, ГІДРОСФЕРІ, ЛІТОСФЕРІ, БІОСФЕРІ.	45	10
1.1.	<p>ТЕМА 1. ОСНОВНІ ЕТАПИ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА І ПРИРОДИ В АТМОСФЕРІ, ГІДРОСФЕРІ, ЛІТОСФЕРІ ТА БІОСФЕРІ НА ПЛАНЕТІ ЗЕМЛЯ СУЧАСНА КРИЗА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА В ПРИРОДІ.</p> <p>Екологічні кризи минулого. Приклади наслідків екологічних криз минулого в окремих регіонах світу. Освоєння нових територій як засіб вирішення проблем ресурсозабезпечення у минулому. Революційні зміни у взаємовідносинах суспільства з природою в минулому: сільськогосподарські революції, промислова революція; науково-технічна революція.</p> <p>Сучасна глобальна криза взаємовідносин суспільства і природи. Принципові відмінності сучасної кризи від попередніх. Глобальний характер впливу людини на природу Землі, порушення природної рівноваги у планетарних масштабах, зменшення біорізномаяття. Територіальні особливості прояву наслідків впливу суспільства на природу.</p>	13	2

1.2.	<p>ТЕМА 2. . ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА. ЛЮДСТВО ЯК ПЛАНЕТАРНА ГЕОЛОГІЧНА СИЛА. ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ, СОЦІАЛЬНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДСТВА..</p> <p>Глобальні проблеми розвитку людства. Глобальні політичні проблеми сучасності. Проблема гонки озброєнь. Проблема загрози ядерного знищення. Проблема розширення учасників «ядерного клубу». Проблема розробки нових видів зброї масового знищення. Проблема взаємовідносин по осі «Північ – Південь». Проблема взаємовідносин по осі «Схід-захід». Проблема тероризму. Проблема збереження історико-цивілізаційного різномайття людства та взаємодії цивілізацій.</p> <p>Регіональні політичні проблеми. Історичні причини регіональних конфліктів. Взаємонеузгодженість принципу</p>	13	2
------	---	----	---

про непорушність кордонів та принципу про право націй на самовизначення як одна з причин регіональних конфліктів..

Демографічні проблем, пов'язані з природним рухом населення, та їх наслідки. Динаміка природного руху населення Землі в історичному огляді. Теорія демографічного переходу. «Демографічний вибух» та його причини. Наслідки демографічного вибуху. Регіональні аспекти демографічних проблем, пов'язаних з природним рухом населення. Поняття «демографічна криза», її причини та наслідки.

Демографічні проблем, пов'язані з механічним рухом населення, та їх наслідки. . Поняття «механічний рух населення». Міграції. Види міграцій. Причини міграцій в сучасних умовах. Економічні, екологічні, та інші біженці. Внутрішні і зовнішні міграції та їх наслідки. Міграції робочої сили. Основні потоки і напрями сучасних зовнішніх міграцій. Причини зовнішніх міграцій. Проблема інтеграції мігрантів у середовище нової країни перебування. Наслідки зовнішніх міграцій для окремих регіонів та країн світу.

Соціальні проблеми розвитку суспільства. Проблема соціальної нерівності в межах окремих держав. Проблема соціальної нерівності і нерівноправного доступу до ресурсів між окремими регіонами і країнами світу. Поняття про якість життя. Рівень життя. Проблеми якості життя. Проблеми бідності. Проблема безробіття. Проблеми великих міст. Проблеми сільської місцевості.

Проблема духовності, вибору духовних орієнтирів розвитку суспільства. Проблема освіти. Проблема. охорони здоров'я. Проблеми молоді. Гендерні проблеми.

Актуальні екологічні проблеми. Сучасна глобальна криза взаємовідносин суспільства і природи. Принципові відмінності сучасної кризи від попередніх. Глобальний характер впливу людини на природу Землі, порушення природної рівноваги у планетарних масштабах, зменшення біорізномайття. Територіальні особливості прояву наслідків впливу суспільства на природу **Енергетична проблема.** Динаміка споживання людством енергетичних ресурсів. Структура споживання людством енергетичних ресурсів. Регіональні відмінності у обсягах і ефективності споживання енергетичних ресурсів. Конфлікти, які виникли в результаті боротьби за доступ до енергетичних ресурсів.

Проблема дефіциту ресурсів нафти, газу, вугілля тощо. Проблеми розвитку електроенергетики. Проблеми розвитку атомної енергетики. Проблеми розвитку гідроенергетики. Проблеми розвитку альтернативної енергетики. Проблема енергозбереження.

	<p>Продовольча проблема. Зростання чисельності народонаселення, як основна причина загострення продовольчої проблеми. Проблема деградації сільськогосподарських земель. Проблема зменшення площ сільськогосподарських земель. Проблема використання сільськогосподарських земель під непродовольчі культури. Проблема підвищення врожайності, підвищення культури землеробства. Порушення природної рівноваги, збільшення катастрофічних природних явищ як причина загострення продовольчої проблеми. Проблема нерівномірного споживання продуктів харчування. Регіони світу, де найгостріше стоїть проблема голоду.</p> <p>Проблема водних ресурсів. Загальна ситуація з водозабезпеченням народонаселення Землі ресурсами якісної води. Регіони і країни світу, які найбільше потерпають від дефіциту води. Проблеми охорони і раціонального використання водних ресурсів. Проблеми забруднення поверхневих вод. Проблеми забруднення підземних вод. Проблеми забезпечення водою населення великих міст. Конфлікти, які виникли в результаті боротьби за доступ до водних ресурсів. Міжнародні документи, які спрямовані на покращення водозабезпечення народонаселення планети. Проблеми раціонального використання водних ресурсів.</p> <p>Проблема лісових ресурсів. Проблема використання Світового океану. Проблеми знеліснення в сучасному світі. Знеліснення і деградація лісів на планеті та в межах окремих регіонів. Екостабілізуюча роль лісів. Основні екостабілізуючі регіони планети. Проблема раціонального використання лісових ресурсів. Проблеми лісокористування в Україні. Проблеми використання Світового океану.</p>		
1.3.	<p>ТЕМА 3. СТАЛИЙ (ЗБАЛАНСОВАНИЙ) РОЗВИТОК ЯК НОВИЙ ЕТАП ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА З ПРИРОДОЮ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, ЗМІСТ І ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ФОРМУЛЮЮТЬ ЗАВДАННЯ І ЦІЛІ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ. СТАН РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ. ОСНОВНІ БЛОКИ РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. ПРОБЛЕМИ, РІВНІ, МОЖЛИВОСТІ І МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.</p> <p>Розвиток Володимиром Вернадського вчення про ноосферу. Проблеми розвитку людського суспільства в роботі Джея Форестера “Світова динаміка”, праці “Римського</p>	13	2

	<p>клубу”, зокрема - роботи Деніса Медоуза. Перша Міжнародна конференція з навколишнього середовища в Стокгольмі, Доповідь комісії Гру Гарлем Брунтланд “Наше спільне майбутнє”.</p> <p>Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 році (Саміт “Планета Земля”). “Порядок денний на XXI століття” та його зміст. Інші документи Конференції в Ріо. Концепція збалансованого розвитку. Поняття “sustainable development” та історія його походження. Проблема перекладу терміну українською мовою. Вибір точного еквіваленту терміну “sustainable development”: сталий, усталений, підтримуваний, самопідтримуваний, збалансований, гармонійний тощо. Конференції Ріо = 10, Ріо +20. Глобальні цілі сталого розвитку 2030.</p> <p>Визначення суті збалансованого розвитку як коеволюції суспільства і природи. Роботи М.М. Моїсєєва: екологічний імператив; коеволюція суспільства і природи. Основні принципи збалансованого розвитку.</p> <p>Міждисциплінарний характер проблеми збалансованого розвитку. Роль природничих, суспільних та технічних наук в опрацюванні проблематики збалансованого розвитку.</p> <p>Основні блоки вивчення проблематики збалансованого розвитку: дослідження природи, дослідження суспільства, дослідження взаємодії суспільства з природою. Закони і закономірності розвитку і взаємодії суспільства і природи.</p> <p>Проблеми, рівні і механізми забезпечення сталого розвитку.</p> <p>Територіальний аспект вирішення проблем збалансованого розвитку. Збалансований розвиток території та його складові.</p> <p>Система рівнів забезпечення збалансованого розвитку: глобальний, регіональні та локальний рівні. Можливості забезпечення збалансованого розвитку окремих країн, територій та регіонів світу.</p> <p>Необхідність узгодження і координації зусиль світового співтовариства як обов’язкова умова забезпечення переходу людства до збалансованого розвитку.</p>		
1.4.	<p>ТЕМА 4. ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ РОЗВИТКУ. АДАПТАЦІЯ ІНДИКАТОРІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДО УМОВ УКРАЇНИ</p> <p>Поняття індикаторів сталого розвитку. Для чого</p>	13	2

	<p>потрібні індикатори сталого розвитку. Види індикаторів сталого розвитку. Групи індикаторів сталого розвитку. Блоки індикаторів сталого розвитку. Системи індикаторів сталого розвитку. Індикатори сталого (збалансованого) розвитку , сформульовані в Глобальних цілях сталого розвитку 2030.</p> <p>Системи індикаторів сталого розвитку в окремих країнах Європи та світу. Особливості систем індикаторів сталого розвитку в окремих країнах Європи. Залежність вибору індикаторів сталого розвитку від конкретних умов країн. Інтегральні індикатори збалансованого розвитку. Індекс екологічної стійкості. Формула глобального розвитку Деніса Медоуза. Показник адаптованих чистих заощаджень. Показник дійсних (справжніх) заощаджень. Екологічний слід. Індекс людського розвитку. Агрегований індекс живої планети. Економіко-географічний індекс збалансованості розвитку.</p> <p>Місця окремих країн та територій світу щодо рівня збалансованості розвитку згідно із значеннями окремих показників.</p> <p>Адаптація індикаторів збалансованого розвитку до умов і потреб України в процесі євроінтеграції.</p>		
1.5.	<p>ТЕМА 5. АГРЕСІЯ РОСІЇ ТА ЗУМОВЛЕНІ НЕЮ ЗАГРОЗИ ЩОДО ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ І РЕСУРСИ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ.</p> <p>Агресія росії як головна загроза сталому розвитку України та її економічні, соціальні і екологічні наслідки масштабного вторгнення росії, та проблеми досягнення Цілей 2030—Україна, зумовлені ними.</p> <p>Економічні, соціальні та екологічні завдання, які потрібно вирішити для забезпечення переходу України до збалансованого розвитку.</p> <p>Становлення незалежної України та завдання збалансованого розвитку. Утвердження України на світовій арені, інтеграція економіки країни до світового господарства в контексті вирішення завдань збалансованого розвитку. Основні проблеми інтеграції до світової економіки. Економічні, соціальні та екологічні завдання, які потрібно вирішити для забезпечення переходу України до збалансованого розвитку.</p>	13	2

	<p>Ресурси забезпечення переходу України до збалансованого розвитку. Внутрішні ресурси збалансованого розвитку України: населення, територія, природно-ресурсний потенціал, географічне положення, соціально-економічний потенціал, науково-технічний потенціал, культурно-історичний потенціал. Можливості використання зовнішніх ресурсів та ресурсів, що знаходяться за межами України для забезпечення збалансованого розвитку країни. Раціональне використання потенціалу розвитку як головна умова переходу України до збалансованого розвитку.</p>		
2.	<p>Модуль 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.</p>	45	10
2.1.	<p>ТЕМА 6. ПОНЯТТЯ РЕГІОН. РЕГІОНАЛЬНИЙ ПОДІЛ УКРАЇНИ. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ</p> <p>Поняття регіон. Регіон як ключова ланка забезпечення сталого розвитку. Регіони різного таксономічного рівня. Регіональний поділ України. Підходи до вдосконалення адміністративно-територіального поділу України в контексті здійснення регіональної політики сталого розвитку. ОТГ як ланка забезпечення сталого (збалансованого) розвитку регіонів України. Проблеми природно-господарського районування. Басейновий підхід в контексті політики сталого (збалансованого) розвитку.</p> <p>Основні принципи регіональної політики сталого розвитку. Основні завдання регіональної політики сталого розвитку в Україні. Інституційне забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні. Завдання розвитку окремих регіонів в контексті здійснення регіональної політики сталого (збалансованого) розвитку в Україні.</p>		
2.2.	<p>ТЕМА 7. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНІ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ. ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ</p>		

	<p>Проблеми розвитку регіонів України, зумовлені агресією росії. Основні економічні проблеми розвитку регіонів України. Основні соціальні проблеми розвитку регіонів України. Соціальні проблеми розвитку Основні екологічні проблеми розвитку регіонів України. Основні культурологічні проблеми розвитку регіонів України. Економічні, соціальні, екологічні та культурологічні проблеми розвитку регіонів України у зв'язку з окупацією Росією Криму та російською агресією на Донбасі.</p>	
2.3.	<p>ТЕМА 8. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ. ОСНОВНІ ДОКУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. КОНЦЕПЦІЯ, СТРАТЕГІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ДІЙ ЗІ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.</p> <p>Основні законодавчі документи, що визначають основи регіональної політики в Україні.</p> <p>Закон України Про засади державної регіональної політики Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики ¹Закон України Про стимулювання розвитку регіонів Закон України Про місцеве самоврядування в Закон України Про транскордонне співробітництво Закон України Про регулювання містобудівної діяльності Закон України Про державні цільові програми Закон України Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України політики Закон України Про Генеральну схему планування території України</p> <p>Концепція сталого розвитку як базовий політичний документ реалізації регіональної політики сталого розвитку. Зобов'язання України щодо розробки Концепції сталого розвитку країни. Історія розробок Концепції. Стратегія та План дій щодо сталого розвитку як програмні документи реалізації регіональної політики сталого розвитку. Зобов'язання України щодо розробки Стратегії та Плану дій щодо сталого розвитку країни. Історія розробок Стратегії та Плану дій. Стратегія сталого розвитку України 2030. Цілі сталого розвитку 2030 Україна.</p>	

2.4.	<p style="text-align: center;">ТЕМА 9. ПРИНЦИПИ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ, ВПРОВАДЖЕНІ В МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ, ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ. КОНЦЕПЦІЯ, СТРАТЕГІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ДІЙ ЗІ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.</p> <p>Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, що відповідають за регіональне просторове планування (30.01.2002 р.), щодо використання Основоположних принципів як основи для планування та заходів просторового розвитку. Люблянська Декларація, що була прийнята на 13-й Сесії Європейської конференції міністрів, відповідальних за регіональне планування (Любляна, 16-17.09.2006 р.). Принципи «збалансованого просторового розвитку». Проблеми реалізації принципів збалансованого просторового розвитку в Європі. Глобальні цілі сталого розвитку 2030. Проблеми імплементації принципів просторового розвитку в Україні.</p>	
2.5.	<p style="text-align: center;">ТЕМА 10. ПРОГРАМНІ ДОКУМЕНТИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ АГРЕСІЇ РОСІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХУ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ГЕОГРАФІЇ У ЇХ ВИКОРИСТАННІ.</p> <p>Програми щодо подолання наслідків агресії росії для забезпечення руху України до моделі сталого розвитку. Інструменти імплементації екологічної складової в плани просторового розвитку для забезпечення збалансованого розвитку регіонів Процедура оцінки впливу на довкілля та її застосування для забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Процедура стратегічної екологічної оцінки та її застосування для забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Врахування потенціалу екологічних послуг регіону для забезпечення його збалансованого розвитку.</p>	

4.2. Плани семінарських занять

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА:

Історія формування, суть і основні положення концепції сталого розвитку ПЛАН

Теоретичні питання, що виносяться на обговорення аудиторії:

1. Збалансований розвиток як новий етап у стосунках суспільства і природи.
2. Формування концепції збалансованого розвитку: історичний аспект. Конференція в Ріо-де-Жанейро і “Порядок денний на XXI століття”.
3. Суть концепції збалансованого розвитку. Визначення збалансованого розвитку: підходи, трактування, змістпоняття.
4. Основні принципи збалансованого розвитку та завдання щодо його досягнення.

Додаткові факультативні завдання:

1. Вчення про ноосферу, роль академіка В.І. Вернадського у її розвитку.
2. Праці «Римського клубу» та їх значення у становленні концепції сталого (збалансованого) розвитку.
3. Перша Міжнародна конференція з навколишнього середовища, Стокгольм, 1972 р. Доповідь комісії Гру Гарлем Брунтланд “Наше спільне майбутнє” , 1987 р..

ЛІТЕРАТУРА:

1. Програма дій «Порядок денний на XXI століття: ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття». – Пер. з англ. - К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
2. Лісовський С.А. Основи сталого (збалансованого) економічного, соціального, екологічного розвитку. – Житомир, 2007. – 108 с.
3. Лісовський С.А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах України. - К. Інститут географії, 2009. – 300 с.
4. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України: монографія /ІПРЕЕД НАН України, ШГ НАН України, ІППЕ НАН України – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012 – 714 с.
5. Т.К. Гречко, С.А. Лісовський, С.А. Романюк, Л.Г. Руденко. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: Навчальний посібник Національна академія державного управління при Президентові України, Інститут географії НАН України, Київ, 2015. – 264 с.
6. Лісовський С.А., Марушевський Г.Б., Павличенко П.Г., Руденко Л.Г., Тимочко Т.В. Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо + 20. – К.: Центр екологічної освіти та інформації. 2012. – 60 с
7. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на XXI

століття» (2002—2012) За ред. Руденко Л.Г. — К.: Академперіодика, 2014. — 359

8. Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект). За ред. Л.Г. Руденка. – К.: Академперіодика, 2005. – 320 с.

4.3. Організація самостійної роботи аспірантів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
1	Кризи регіонального природокористування у минулому та їх вплив на розвиток суспільства і характер його взаємодії з природою	20	реферат
3	Рівні забезпечення сталого (збалансованого) розвитку: глобальний, регіональні, локальні	10	повідомлення
4	Досвід країн ЄС у проведенні політики збалансованого розвитку регіонів. Досвід післявоєнної відбудови країн Європи.	20	доповідь
Разом		50	

Рекомендовані інформаційні джерела:

1. UNDP In Ukraine URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html>
2. Sustainable development goals knowledge platform URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.html>
3. World Bank Open Data URL: <https://data.worldbank.org/>

V. Контроль якості знань аспірантів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Контроль знань аспірантів з навчальної дисципліни “Геоконфліктологія” здійснюється за модульно-рейтинговою системою, що передбачає контроль знань аспірантів з одного модуля. Модульний контроль проводиться на дванадцятому тижні семестру.

Оцінювання відбувається за такими формами контролю: вхідний контроль, поточний контроль, контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, модульний контроль, залік.

Вхідний контроль проходить в письмовій формі і є набором тестових завдань.

Контроль під час аудиторних занять, основними видами якого є усне опитування теоретичного матеріалу та письмове виконання практичних завдань. Усна відповідь – до 2 балів; доповнення – 1 бал.

Контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, основними видами якого є оцінювання підготовки до семінарів, опрацювання додаткових джерел інформації, виконання індивідуальних завдань.

Модульний контроль: контрольна робота, що є набором тестових завдань. За кожен модульний контроль аспірант має можливість набрати до 20 балів.

5.2. Форми і методи підсумкового контролю

Формою підсумкового контролю є екзамен.

Питання до екзамену

1. Концепція В.І. Вернадського про ноосферу і вплив людства на Землю як глобальної геологічної сили як витoki концепції сталого розвитку.
2. Визначення поняття “збалансований розвиток”. Збалансований розвиток як новий етап у стосунках суспільства і природи.
3. Кризи у відносинах суспільства і природи у минулому.
4. Роль геологічного середовища у розвитку людства.
5. Сучасна глобальна криза взаємовідносин суспільства з природою та її відмінності від попередніх.
6. Актуальні політичні проблеми сталого розвитку розвитку.
7. Війна як загроза сталому розвитку людства.
8. Проблема збереження історико-цивілізаційного різномайття людства та взаємодії цивілізацій.
9. Актуальні демографічні проблемисцпільства.
10. Актуальні проблеми, зумовлені міграцією в країнах Європи.
11. Проблема нерівномірного доступу до ресурсів.
12. Демографічна політика як засіб вирішення проблем природного руху населення та її особливості і результати в окремих країнах.
13. Політика в сфері міграції як засіб вирішення проблем механічного руху населення.
14. Можливості і перспективи вирішення соціальних проблем розвитку суспільства.
15. Проблеми духовності в контексті сталого (збалансованого) розвитку.
16. Проблеми молоді.
17. Гендерні проблеми.
18. Проблеми участі громадськості у вирішенні питань розвитку.
19. Економічні проблеми збалансованого розвитку.
20. Енергетична проблема.
21. Продовольча проблема.
22. Проблема лісових ресурсів.
23. Проблема використання Світового океану.
24. Глобалізація як характеристика сучасного етапу розвитку суспільства та її суть.
25. Проблеми збалансованого розвитку України
26. Природно-ресурсний потенціал планети як природна основа розвитку людства
27. Проблема дефіциту ресурсів розвитку суспільства
28. Деградація, руйнування і виснаження природно-ресурсного потенціалу Землі внаслідок антропогенного впливу.
29. Проблема дефіциту орних і сільськогосподарських земель.
30. Сучасні проблеми забезпечення народонаселення Землі водними

- ресурсами.
31. Екологічна безпека як умова і чинник збалансованого розвитку. Екологічні проблеми сучасності в контексті проблематики збалансованого розвитку.
 32. Конфлікти, які виникли в результаті боротьби за доступ до енергетичних ресурсів.
 33. Порушення природної рівноваги, збільшення катастрофічних природних явищ як причина загострення продовольчої проблеми.
 34. Проблема нерівномірного споживання продуктів харчування.
 35. Екостабілізуюча роль лісів. Основні екостабілізуючі регіони планети. Проблема раціонального використання лісових ресурсів.
 36. Проблеми лісокористування в Україні.
 37. Взаємозв'язок економічних, соціальних та екологічних проблем забезпечення збалансованого розвитку.
 38. Неefективні моделі споживання і виробництва як перешкоди збалансованому розвитку.
 39. Порушення природної рівноваги на планетарному та регіональному рівнях внаслідок надмірного антропогенного тиску.
 40. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 році в Ріо-де-Жанейро, її основні рішення.
 41. "Порядок денний на ХХІ століття". Суть концепції збалансованого розвитку.
 42. Історія походження терміну "sustainable development", його переклад та найбільш точне формулювання українською мовою.
 43. Міждисциплінарний характер проблематики збалансованого розвитку.
 44. Світові центри вивчення проблематики збалансованого розвитку.
 45. Вивчення проблематики збалансованого розвитку в Україні.
 46. Цілі сталого розвитку 2030 та їх адаптація в Україні.
 47. Взаємозв'язок економічних, соціальних та екологічних проблем забезпечення збалансованого розвитку. Екологічні пріоритети розвитку суспільства.
 48. Неefективні моделі споживання і виробництва як перешкоди збалансованому розвитку.
 49. Гендерні проблеми збалансованого розвитку.
 50. Територіальний аспект вирішення проблем збалансованого розвитку. Збалансований розвиток території та його складові.
 51. Система рівнів забезпечення збалансованого розвитку: глобальний, регіональні, локальні.
 52. Показники - індикатори збалансованого розвитку. Групи показників. Системи показників.
 53. Системи показників збалансованого розвитку, що застосовуються ООН та окремими країнами.
 54. Інтегральні індикатори збалансованого розвитку.
 55. Вплив глобалізації на формування моделей споживання та характер і масштаби використання природних ресурсів і умов.

56. Історія економічного розвитку території України і формування особливостей природокористування в межах її території та їх вплив на формування сучасних проблем збалансованого розвитку країни.
57. Фактори, що зумовили проблеми збалансованого розвитку України.
58. Структура економіки України та її вплив на проблеми збалансованого розвитку.
59. Низька еколого-економічна ефективність економіки України та її значення на можливості переходу країни до збалансованого розвитку.
60. Антропогенне навантаження на територію та земельний фонд України. Характер землекористування в Україні та його вплив на можливості збалансованого розвитку.
61. Проблеми збалансованого розвитку регіонів України. Порівняння рівнів збалансованості розвитку регіонів України.
62. Рівень екологічної безпеки в Україні та її регіонах.
63. Інтеграція економіки України до світового господарства в контексті проблем збалансованого розвитку. Основні проблеми інтеграції до світової економіки.
64. Трансформація економіки України та її вплив на рівень еколого-економічної ефективності виробництва та можливості переходу країни до збалансованого розвитку.
65. Можливості використання інтеграційного та трансформаційного досвіду інших країн при вирішенні завдань забезпечення збалансованого розвитку України.
66. Ресурси забезпечення переходу України до збалансованого розвитку.
67. Раціональне використання потенціалу розвитку як головна умова переходу України до збалансованого розвитку.
68. Нормативно-правове забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні.
69. Освіта та її роль у вирішенні проблем збалансованого розвитку Регіонів України.
70. Громадські організації та їх роль у вирішенні проблем збалансованого розвитку регіонів України.
71. Міжнародні форуми з питань збалансованого розвитку та охорони навколишнього природного середовища, в яких брала участь Україна.
72. Глобальні та регіональні конвенції та угоди в сфері охорони навколишнього природного середовища та збалансованого розвитку, учасницею яких є Україна.
73. Стан виконання Україною взятих на себе зобов'язань щодо виконання завдань переходу до збалансованого розвитку.
74. Інтеграція з ЄС та її вплив на можливості збалансованого розвитку регіонів України.
75. Природні, рекреаційні, культурно-історичні ресурси України та їх використання в контексті розвитку туризму та забезпечення переходу до збалансованого розвитку.
76. Закон України «Про засади державної регіональної політики».

77. Закон України «Про генеральну схему планування території України».
78. Пріоритетні напрямки розвитку туризму в Україні. Розвиток туризму для досягнення збалансованого розвитку регіонів України.
79. Основні принципи регіональної політики сталого розвитку в Україні.
80. Завдання регіональної політики сталого розвитку в Україні.
81. Нормативно-правова база забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні.
82. Проблеми розвитку регіонів України у зв'язку з окупацією АР Крим, та окремих районів Донецької та Луганської областей.
83. Адміністративно-територіальна реформа та децентралізація в Україні в контексті забезпечення збалансованого розвитку регіонів держави.
84. Прикордонне співробітництво як важіль забезпечення збалансованого розвитку західних регіонів держави.
85. Ландшафтне планування як інструмент забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні.
86. Стратегічна екологічна оцінка в забезпеченні збалансованого розвитку регіонів України.
87. Ви Агресія росії та її екологічні, соціальні та економічні наслідки.
88. Загрози, зумовлені війною росії для реалізації можливостей збалансованого розвитку України та її регіонів.
89. Територіальні особливості впливу агресії росії на регіони України.
90. Вплив наслідків військової агресії росії на можливості досягнення Цілей 2030 – Україна.
91. Шляхи і напрями подолання наслідків військової агресії росії та переходу України до моделі сталого розвитку.
92. Досягнення Цілей 2030 в контексті забезпечення збалансованого розвитку регіонів України.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль знань аспірантів з навчальної дисципліни «Конфліктологія міського розвитку» здійснюється за модульно-рейтинговою системою, що передбачає контроль знань аспірантів з одного модуля. Модульний контроль проводиться на дванадцятому тижні семестру.

Оцінювання відбувається за такими формами контролю: вхідний контроль, поточний контроль, контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, модульний контроль, залік.

Вхідний контроль проходить в письмовій формі і є набором тестових завдань.

Контроль під час аудиторних занять, основними видами якого є усне опитування теоретичного матеріалу та письмове виконання практичних завдань. Усна відповідь – до 2 балів; доповнення – 1 бал.

Контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, основними видами якого є оцінювання підготовки до семінарів, опрацювання додаткових джерел інформації, виконання індивідуальних завдань.

Модульний контроль: контрольна робота, що є набором тестових завдань. За кожен модульний контроль аспірант має можливість набрати до 20 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

5.3. Критерії оцінювання знань аспірантів

Критерії оцінювання кожного із питань, що виносяться на залік

Рівень знань	Оцінка за 100-бальною шкалою	Критерії оцінювання відповіді
Відмінний рівень	90 – 100 (A)	Відповідь аспіранта: <ul style="list-style-type: none"> - містить повний, розгорнутий, правильний виклад матеріалу з поставленого питання; - демонструє знання основних понять і категорій та взаємозв'язок між ними, правильне розуміння змісту основних теоретичних положень; - вказує на вміння давати змістовний та логічний аналіз матеріалу з поставленого питання; - демонструє знання різних наукових концепцій та підходів щодо певної науково-теоретичної чи науково-практичної проблеми, пов'язаної з поставленим питанням; - доводить здатність робити власні висновки в разі неоднозначності, спірного чи проблемного характеру поставленого питання чи проблеми.
Високий рівень	80 – 89 (B)	Аспірант дав досить змістовну відповідь на поставлене питання, проте вона містить наступні недоліки: <ul style="list-style-type: none"> - недостатня повнота, незначні неточності чи прогалини при поясненні того чи іншого аспекту питання; - недостатньо детально розкритий предмет запитання, а основні поняття носять тезисний характер.
Добрий рівень	70 -79 (C)	Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився незначних помилок змістовного характеру, або ж при оформленні відповіді на питання, а саме: <ul style="list-style-type: none"> - відтворення основних понять поверхневе, не виокремлено взаємозв'язки; - окремі формулювання є нечіткими; - відповідь містить інформацію, що не стосується змісту екзаменаційного питання.

Задовільний рівень	65 – 69 (D)	<p>Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився суттєвих помилок як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміст відповіді свідчить про прогалини в знаннях з відповідного питання, або ж про неправильне розуміння окремих аспектів поставленого питання; - відповідь викладено недостатньо аргументовано, або ж з порушенням правил логіки при викладі матеріалу.
Достатній рівень	60 – 64 (E)	<p>Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився грубих помилок як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідь не містить аналізу проблемних аспектів поставленого питання, свідчить про недостатню обізнаність з основними науковими теоріями і концепціями, що стосуються відповідного питання; - обґрунтування відповіді до ситуаційного завдання є слабо аргументованим, або ж в окремих аспектах є алогічним.
Недостатній рівень	35 – 59 (FX)	<p>Аспірант володіє лише частиною навчального матеріалу, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поверхнево і фрагментарно дає відповідь на екзаменаційне питання; - відповіді на деякі питання відсутні; - відповідь не має логічної послідовності, відсутні взаємозв'язки змістовного характеру.
Незадовільний рівень	0 – 34 (F)	<p>Аспірант не має відповіді на екзаменаційне питання, або ж його відповідь є неправильною, тобто містить грубі змістовні помилки щодо принципових аспектів поставленого питання. Відсутня аргументація, або ж вона є безсистемною та алогічною.</p>

VI. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу *Основні*

1. Т.К. Гречко, С.А. Лісовський, С.А. Романюк, Л.Г. Руденко. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: Навчальний посібник Національна академія державного управління при Президентові

- України, Інститут географії НАН України, Київ, 2015. – 264 с.
2. Екологічні та соціальні наслідки міжнародної економічної інтеграції України / за ред. С.А.Лісовського. К.:Академперіодика, 2012. -348 с.
 3. Лісовський С.А. Основи сталого (збалансованого) економічного, соціального, екологічного розвитку. – Житомир, 2007. – 108 с.
 4. Лісовський С.А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах України. - К. Інститут географії, 2009. – 300 с.
 5. Лісовський С.А., Марушевський Г.Б., Павличенко П.Г., Руденко Л.Г., Тимочко Т.В. Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо + 20. – К.: Центр екологічної освіти та інформації. 2012. – 60 с.
 6. Маруняк Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред.. Руденко Л.Г. – К.: Реферат, 2007. – 224 с.
 7. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України. — Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. 714 с.
 8. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на ХХІ століття» (2002—2012) За ред. Руденко Л.Г. — К.: Академперіодика, 2014. — 359
 9. Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект). За ред. Л.Г. Руденка. – К.: Академперіодика, 2005. – 320 с.

Законодавчі акти

10. Конституція України [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Закон України Про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
12. Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
13. Закон України Про стимулювання розвитку регіонів [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text>
14. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Закон України Про місцеві державні адміністрації [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
16. Закон України Про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>
17. Закон України Про регулювання містобудівної діяльності [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

18. Закон України Про державні цільові програми [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>
19. Закон України Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України політики [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
20. Закон України Про Генеральну схему планування території України [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>
21. Стратегія сталого розвитку України до 2030 (проект) [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/Sustainable-Dev-Strategy-for-Ukraine-by-2030.html>
22. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>
23. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 р. : Указ Президента України. [Електронний ресурс] режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>
24. Цілі Сталого Розвитку: Україна : Національна доповідь. [Електронний ресурс] режим доступу https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/SDG%20leaflet%20ukr_F.pdf
25. Стратегія сталого розвитку України до 2030 (проект) [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F+%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83+%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8+%D0%B4%D0%BE+2030+%28%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%29+>
25. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора» [Електронний ресурс] - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>
26. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави [Електронний ресурс] - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>
27. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 квітня 2022 р. N 457 «Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» [Електронний ресурс] - Режим доступу <https://ips.ligazakon.net/document/KP220457?an=1>

Допоміжні

28. Алексеенко И.Р., Кейсевич Л.В. Последняя цивилизация? Человек, общество. Природа. – К.: Наукова думка, 1997. - 412 с.
29. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. - М.: Наука, 1989. - 263 с.

30. Волошин В.В., Горленко І.О., Кухар В.П., Руденко Л.Г., Шевчук В.Я. Підходи до концепції стійкого розвитку та її інтерпретації стосовно України // Український географічний журнал. – 1995. - №3. - С. 3-10.
31. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія, формування, механізми реалізації: Монографія. - Луцьк: Надстир'я, 2001. – 528 с.
32. Голубець М.А. Екосистемологія. – Львів, 2000. – С. 293.
33. Гор А. Земля у рівновазі. Екологія і людський дух: ВГО “Україна. Порядок денний на ХХІ століття” та Інститут сталого розвитку. - Пер. з англ. - К.: Інтелсфера, 2001. - 404 с.
34. Київ як екологічна система: природа – людина – виробництво - екологія. - К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2001. – 259 с
35. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Теоретические и методические исследования / Маринич А.М., Горленко И.А., Руденко и др. / Отв. ред. А.М. Маринич, М.М. Паламарчук. - К.: Наукова думка, 1990. – 200
36. Лісовський С.А. Економіко-географічні і екологічні підходи до визначення передумов переходу до сталого розвитку // Український географічний журнал. – 2000. - №1. – С. 30-35.
37. Лісовський С.А. Економіко-географічні підходи до визначення суті поняття “збалансований розвиток” // Економічна та соціальна географія. – К.: Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. - 2003. – Вип. 54. - С. 39-47.
38. Лісовський С.А. SWOT-аналіз і аналіз прогалин (GAP-аналіз) політик, програм, планів і законодавчих актів у сфері суспільного добробуту (соціального захисту) і підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенції Ріо. Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2016. – 108 с.
39. Лісовський С.А. Роль географії у впровадженні процедури СЕО при розробці планів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад//Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями. Матеріали Міжнародної наукової географічної конференції, Берегово, 26-27 березня 2020 року, Ужгород, Тов. РІК-У, Том 2, с.713-721.
40. Моделирование удосконалення адміністративно-територіального устрою для сталого розвитку території (на прикладі Запорізької області) LA Horoshkova, OL Lisovska, SA Lisovskyi, IV Khlobystov, 2020.
41. Наше общее будущее: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР). – М.: Прогресс, 1989. - 376 с.
42. Оцінка виконання стану підсумкових документів Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002) в Україні / Руденко Л.Г., Білявський Г.О., Горленко І.О., Гукалова І.В., Дубін В.Г., Лісовський С.А., Медведенко І.В., Олещенко В.І., Пащенко В.М. – К.: Академперіодика, 2004. – 208 с.
43. Порядок денний на ХХІ століття: національний шлях до гармонійного

- розвитку / Шевчук В., Білявський Г., Медведенко І., Навроцький В. За редакцією В.Я. Шевчука – К.: “Літсофт”, 2002. – 51 с.
44. Посібник з питань просторового планування для уповноважених органів містобудування та архітектури об’єднаних територіальних громад. Видання друге, доповнене. Київ, U-LEAD з Європою, 2019, 260 с.
45. Потенціал ефективності реформування адміністративно-територіального устрою (на прикладі Запорізької області). 32-42. Горошкова, Лісовський, Хлобистов. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії, (30), 2019.
46. Проблематика природокористування та сталого розвитку в працях Інституту географії Національної академії наук України Л.Г. Руденко, С.А. Лісовський, ЄО Маруняк Український географічний журнал, 2015., 3-9
47. Програма дій «Порядок денний на XXI століття: ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття». – Пер. з англ. - К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
48. Руденко Л.Г., Лісовський С.А. Природно-ресурсний потенціал як чинник економічного зростання в Україні // Український географічний журнал. - 2001. - №3. - С. 17-27.
49. Руденко Л.Г., Лісовський С.А., Маруняк Є.О. Дилеми регіонального розвитку. Український географічний журнал, 2020 р., №3, ст. 36-45.
50. Руденко Л.Г., Маруняк Е.А., Лисовский С.А. Экологически ориентированное планирование устойчивого пространственного развития Украины как инструмент достижения национальных целей 2030. Журнал «Устойчивое развитие», 2020. №2 – С. 4-9.
51. Тойнби А. Дж. Постигание истории:.. — М.: Рольф, 2001—640 с
52. Управління сталим територіальним розвитком з використанням моделі регіональних кластерів М. Енрайта LA Horoshkova, SA Lisovskyi, IV Khlobystov, 2020.

Розробник програми: старший науковий співробітник, доктор географічних наук Лісовський С.А

Рецензенти:

- завідувач кафедри країнознавства і туризму КНУ імені Тараса Шевченка, доктор географічних наук Любіцева О.О.,
- провідний науковий співробітник Інституту географії НАН України, доктор географічних наук Гукалова І.В.

Затверджено на засіданні Вченої ради Інституту географії НАН України
« 18 » травня 2023 р., протокол № 5

Опис початкової дисципліни СП 02

Шифр

Регіональний вимір сталого розвитку в науках про Землю

назва дисципліни

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни	Методи навчання і форми контролю
Галузь знань 10 Природничі науки (шифр, назва)	Кількість кредитів – 3 ЄКТС	Методи навчання
Напрямок підготовки (код, назва) 103 Науки про Землю	Загальна кількість годин - 90	Лекції із застосуванням мультимедійних засобів навчання. Семінарські заняття
Освітній рівень доктор філософії	Лекції: 20	
Статус дисципліни (Нормативна/вибіркова) нормативна	Семінарські заняття: 20	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 2	-	Форми поточного контролю Модульна контрольна робота
Семестр III	Індивідуальна робота: -	
	Самостійна робота: -	
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 2 години - самостійна робота: 4 години	50 Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:	Форма підсумкового контролю Екзамен
Мова навчання – українська	1/2	
Передумови навчання Філософія науки і культури		

Предмет вивчення навчальної дисципліни: Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні і практичні аспекти забезпечення сталого (збалансованого) розвитку на глобальному, регіональних та локальному рівнях в атмосфері, гідросфері, літосфері, біосфері та вирішення протиріч у взаємовідносинах суспільства і природи.

Міждисциплінарні зв'язки: Методологія і організація наукової роботи, Політика просторового розвитку і практика планування в країнах Європейського Союзу, Територіальна (просторова) організація суспільства в Україні.

Мета і завдання навчальної дисципліни:

Основною метою дисципліни є надання аспірантам систематизованих знань про взаємозв'язок і взаємозалежність розвитку природи і суспільства; специфіку взаємодії людини та природи в атмосфері, гідросфері, літосфері, біосфері; ролі геологічного середовища у забезпеченні розвитку суспільства та ролі людини як геологічної сили згідно з концепцією В.І. Вернадського про ноосферу; проблемах та перспективах розвитку гірничо-видобувних регіонів України у довоєнний та повоєнний час; геоекологічній безпеці та оцінюванні ризиків надзвичайних ситуацій, знань про необхідність збалансованого підходу до економічного, соціального та екологічного розвитку суспільства; узгодження інтересів та забезпечення коеволюційного розвитку суспільства і природи для збереження та довготривалого існування життя на Землі; надання аспірантам знань про комплекс питань з проблематики сталого (збалансованого) розвитку України, проблеми, шляхи і можливості забезпечення практичного переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку, Закони України та інші нормативні документи, що регулюють питання регіонального розвитку в Україні.

Основними завданнями вивчення дисципліни “ **Регіональний вимір сталого розвитку в науках про Землю** ” є формування:

- знань про взаємозв'язок і взаємозалежність розвитку природи і суспільства, основні глобальні та регіональні проблеми взаємовідносин суспільства і природи;
- розуміння сутності основної парадигми розвитку XXI століття – концепції сталого (збалансованого) розвитку;
- навичок виявлення передумов і можливостей забезпечення сталого (збалансованого) розвитку в межах регіонів різних таксономічних рангів;
- знань щодо екологічних, економічних та соціальних наслідків повномасштабного військового вторгнення росії в Україну на можливості переходу країни до збалансованого розвитку та умов і шляхів їх подолання;
- знань про сучасні методи та інструменти забезпечення збалансованого розвитку на регіональному рівні;
- знань про можливості географії в практичному забезпеченні збалансованого розвитку регіонів;

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують::

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>Знати: сучасні проблеми взаємовідносин суспільства з природою; суть концепції сталого (збалансованого) розвитку; проблеми, цілі, можливості і механізми забезпечення сталого (збалансованого) розвитку на глобальному, регіональних та локальному рівнях; регіональну специфіку взаємодії людини та природи в атмосфері, гідросфері, літосфері; роль геологічного середовища у забезпеченні розвитку суспільства та роль людини як геологічної сили згідно з концепцією В.І. Вернадського про ноосферу; проблеми та перспективи розвитку гірничо-видобувних регіонів України у довоєнний та повоєнний час; питання забезпечення геоекологічної безпеки, значення природно-ресурсного потенціалу як чинника забезпечення збалансованого розвитку, особливості ситуації в Україні щодо можливостей переходу до сталого розвитку у зв'язку з агресією росії; відмінності у рівнях збалансованості окремих регіонів України;</p> <p>- <i>Вміти</i> досліджувати просторові аспекти, що зумовлюють проблеми взаємовідносин природи і суспільства та впливають на наступність збалансованості розвитку регіонів;</p>	<p>Загальнопрофесійні – щодо загальнонаукових основ розуміння суті взаємовідносин суспільства і природи, особливостей їх просторового прояву. Це має сформувати системність і комплексність у подальших дослідженнях аспірантів.</p>
2	<p>Знати принципи, що визначають суть концепції сталого (збалансованого) розвитку як сучасного опрацювання концепції Вернадського про ноосферу, ресурси, механізми, нормативно-правове та інституційне забезпечення здійснення політики переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку; наслідки впливу військової агресії росії на населення, економіку, соціальну сферу та навколишнє природне середовище України та її регіонів; ресурси, механізми, нормативно-правове та інституційне забезпечення здійснення політики переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку.</p> <p><i>Вміти</i> визначати наслідки агресії росії, та зумовлені ними загрози щодо переходу</p>	<p>Спеціально-професійні – щодо аналізу регіональних аспектів забезпечення сталого (збалансованого) розвитку регіонів виявлення основних проблем сталого розвитку регіонів та їх причин (в т.ч. – у зв'язку з агресією росії, визначення шляхів і можливостей забезпечення переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку</p>

	<p>України до моделі сталого розвитку країни та її регіонів та формулювати рекомендації щодо їх подолання; визначати основні конфлікти природокористування в регіонах, знаходити їх кореневі причини, опрацьовувати рекомендації щодо шляхів можливого забезпечення збалансованого розвитку регіонів.</p>	
3	<p>Знати : теоретико-методичні, правові та інститутційні засади та механізми забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Вміти визначати взаємозв'язки економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку, прогнозувати екологічні наслідків проектів соціально-економічного розвитку регіонів.</p>	<p>Науково-дослідницькі - з базових уявлень про основи, закономірності і закони взаємодії і коеволюції суспільства і природи; з постановки наукової задачі, розробки алгоритму дослідження, забезпеченню його комплексності та системності; зі здатності до усної та письмової комунікації державною мовою та самостійного пошуку, збору та опрацювання інформації.</p>

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин

Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)				
	Аудиторні	у тому числі			Самостійна робота
		Лекції	Семі- нарські	Лабора- торні	
Модуль 1. СУТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ВЕРНАДСЬКОГО ПРО НООСФЕРУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ В АТМОСФЕРІ, ГІДРОСФЕРІ, ЛІТОСФЕРІ, БІОСФЕРІ.					
Тема 1. Основні етапи взаємодії суспільства і природи в атмосфері, гідросфері, літосфері та біосфері на планеті Земля Сучасна криза життєдіяльності суспільства в природі.	4	2	2	-	5
Тема 2. Глобальні проблеми розвитку людства. Людство як планетарна геологічна сила. Глобальні та регіональні політичні, соціальні, екологічні проблеми та потреби ресурсозабезпечення людства.	4	2	2	-	5
Тема 3. Сталий (збалансований) розвиток як новий етап взаємодії суспільства з природою: історія формування, зміст і основні положення документів, що формулюють завдання і цілі сталого (збалансованого) розвитку.	4	2	2	-	5
Тема 4. Індикатори сталого розвитку. Міжнародні системи індикаторів збалансованості розвитку. Адаптація індикаторів сталого розвитку до умов України	4	2	2	-	5

Тема 5. Агресія росії та зумовлені нею загрози щодо переходу України до моделі сталого розвитку. Загрози, проблеми і ресурси переходу України до сталого розвитку.	4	2	2	-	5
Разом за змістовним модулем 1	20	10	10	-	25

**Модуль 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ
ЗАВДАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО
(ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**

Тема 6. Поняття регіон. Регіональний поділ України. Основні принципи і завдання регіональної політики сталого розвитку в Україні	4	2	2	-	5
Тема 7. Проблеми розвитку регіонів України, зумовлені агресією росії. Економічні проблеми розвитку регіонів України. Соціальні проблеми розвитку регіонів України. Екологічні проблеми розвитку регіонів України. Культурологічні проблеми збалансованого розвитку регіонів України	4	2	2	-	5
Тема 8. Нормативно-правове регулювання регіональної політики сталого розвитку в Україні. Основні документи, що регулюють регіональну політику сталого (збалансованого) розвитку регіонів України.	4	2	2	-	5
Тема 9. Принципи сталого просторового розвитку, впроваджені в міжнародних документах, та їх імплементація в Україні. Програмні документи щодо подолання наслідків агресії росії для забезпечення руху України до моделі сталого розвитку.	4	2	2	-	5
Тема 10. Інструменти забезпечення збалансованого розвитку регіонів України та можливості географії у їх використанні.	4	2	2	-	5
Разом за змістовим модулем 2	20	10	10	–	25
РАЗОМ за модулем 1 і 2 90	40	20	20	-	50

IV. Зміст дисципліни

№ з/п	Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть годин	
		Всього	в т.ч. лекцій
1.	Модуль 1. СУТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ВЕРНАДСЬКОГО ПРО НООСФЕРУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ В АТМОСФЕРІ, ГІДРОСФЕРІ, ЛІТОСФЕРІ, БІОСФЕРІ.	45	10
1.1.	<p>ТЕМА 1. ОСНОВНІ ЕТАПИ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА І ПРИРОДИ В АТМОСФЕРІ, ГІДРОСФЕРІ, ЛІТОСФЕРІ ТА БІОСФЕРІ НА ПЛАНЕТІ ЗЕМЛЯ СУЧАСНА КРИЗА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА В ПРИРОДІ.</p> <p>Екологічні кризи минулого. Приклади наслідків екологічних криз минулого в окремих регіонах світу. Освоєння нових територій як засіб вирішення проблем ресурсозабезпечення у минулому. Революційні зміни у взаємовідносинах суспільства з природою в минулому: сільськогосподарські революції, промислова революція; науково-технічна революція.</p> <p>Сучасна глобальна криза взаємовідносин суспільства і природи. Принципові відмінності сучасної кризи від попередніх. Глобальний характер впливу людини на природу Землі, порушення природної рівноваги у планетарних масштабах, зменшення біорізномаяття. Територіальні особливості прояву наслідків впливу суспільства на природу.</p>	13	2

1.2.	<p>ТЕМА 2. . ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА. ЛЮДСТВО ЯК ПЛАНЕТАРНА ГЕОЛОГІЧНА СИЛА. ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ, СОЦІАЛЬНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДСТВА..</p> <p>Глобальні проблеми розвитку людства. Глобальні політичні проблеми сучасності. Проблема гонки озброєнь. Проблема загрози ядерного знищення. Проблема розширення учасників «ядерного клубу». Проблема розробки нових видів зброї масового знищення. Проблема взаємовідносин по осі «Північ – Південь». Проблема взаємовідносин по осі «Схід-захід». Проблема тероризму. Проблема збереження історико-цивілізаційного різномайття людства та взаємодії цивілізацій.</p> <p>Регіональні політичні проблеми. Історичні причини регіональних конфліктів. Взаємонеузгодженість принципу</p>	13	2
------	---	----	---

про непорушність кордонів та принципу про право націй на самовизначення як одна з причин регіональних конфліктів..

Демографічні проблем, пов'язані з природним рухом населення, та їх наслідки. Динаміка природного руху населення Землі в історичному огляді. Теорія демографічного переходу. «Демографічний вибух» та його причини. Наслідки демографічного вибуху. Регіональні аспекти демографічних проблем, пов'язаних з природним рухом населення. Поняття «демографічна криза», її причини та наслідки.

Демографічні проблем, пов'язані з механічним рухом населення, та їх наслідки. . Поняття «механічний рух населення». Міграції. Види міграцій. Причини міграцій в сучасних умовах. Економічні, екологічні, та інші біженці. Внутрішні і зовнішні міграції та їх наслідки. Міграції робочої сили. Основні потоки і напрями сучасних зовнішніх міграцій. Причини зовнішніх міграцій. Проблема інтеграції мігрантів у середовище нової країни перебування. Наслідки зовнішніх міграцій для окремих регіонів та країн світу.

Соціальні проблеми розвитку суспільства. Проблема соціальної нерівності в межах окремих держав. Проблема соціальної нерівності і нерівноправного доступу до ресурсів між окремими регіонами і країнами світу. Поняття про якість життя. Рівень життя. Проблеми якості життя. Проблеми бідності. Проблема безробіття. Проблеми великих міст. Проблеми сільської місцевості.

Проблема духовності, вибору духовних орієнтирів розвитку суспільства. Проблема освіти. Проблема. охорони здоров'я. Проблеми молоді. Гендерні проблеми.

Актуальні екологічні проблеми. Сучасна глобальна криза взаємовідносин суспільства і природи. Принципові відмінності сучасної кризи від попередніх. Глобальний характер впливу людини на природу Землі, порушення природної рівноваги у планетарних масштабах, зменшення біорізномайття. Територіальні особливості прояву наслідків впливу суспільства на природу **Енергетична проблема.** Динаміка споживання людством енергетичних ресурсів. Структура споживання людством енергетичних ресурсів. Регіональні відмінності у обсягах і ефективності споживання енергетичних ресурсів. Конфлікти, які виникли в результаті боротьби за доступ до енергетичних ресурсів.

Проблема дефіциту ресурсів нафти, газу, вугілля тощо. Проблеми розвитку електроенергетики. Проблеми розвитку атомної енергетики. Проблеми розвитку гідроенергетики. Проблеми розвитку альтернативної енергетики. Проблема енергозбереження.

	<p>Продовольча проблема. Зростання чисельності народонаселення, як основна причина загострення продовольчої проблеми. Проблема деградації сільськогосподарських земель. Проблема зменшення площ сільськогосподарських земель. Проблема використання сільськогосподарських земель під непродовольчі культури. Проблема підвищення врожайності, підвищення культури землеробства. Порушення природної рівноваги, збільшення катастрофічних природних явищ як причина загострення продовольчої проблеми. Проблема нерівномірного споживання продуктів харчування. Регіони світу, де найгостріше стоїть проблема голоду.</p> <p>Проблема водних ресурсів. Загальна ситуація з водозабезпеченням народонаселення Землі ресурсами якісної води. Регіони і країни світу, які найбільше потерпають від дефіциту води. Проблеми охорони і раціонального використання водних ресурсів. Проблеми забруднення поверхневих вод. Проблеми забруднення підземних вод. Проблеми забезпечення водою населення великих міст. Конфлікти, які виникли в результаті боротьби за доступ до водних ресурсів. Міжнародні документи, які спрямовані на покращення водозабезпечення народонаселення планети. Проблеми раціонального використання водних ресурсів.</p> <p>Проблема лісових ресурсів. Проблема використання Світового океану. Проблеми знеліснення в сучасному світі. Знеліснення і деградація лісів на планеті та в межах окремих регіонів. Екостабілізуєча роль лісів. Основні екостабілізуючі регіони планети. Проблема раціонального використання лісових ресурсів. Проблеми лісокористування в Україні. Проблеми використання Світового океану.</p>		
1.3.	<p>ТЕМА 3. СТАЛИЙ (ЗБАЛАНСОВАНИЙ) РОЗВИТОК ЯК НОВИЙ ЕТАП ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА З ПРИРОДОЮ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, ЗМІСТ І ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ФОРМУЛЮЮТЬ ЗАВДАННЯ І ЦІЛІ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ. СТАН РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ. ОСНОВНІ БЛОКИ РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. ПРОБЛЕМИ, РІВНІ, МОЖЛИВОСТІ І МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.</p> <p>Розвиток Володимиром Вернадського вчення про ноосферу. Проблеми розвитку людського суспільства в роботі Джея Форестера “Світова динаміка”, праці “Римського</p>	13	2

	<p>клубу”, зокрема - роботи Деніса Медоуза. Перша Міжнародна конференція з навколишнього середовища в Стокгольмі, Доповідь комісії Гру Гарлем Брунтланд “Наше спільне майбутнє”.</p> <p>Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 році (Саміт “Планета Земля”). “Порядок денний на XXI століття” та його зміст. Інші документи Конференції в Ріо. Концепція збалансованого розвитку. Поняття “sustainable development” та історія його походження. Проблема перекладу терміну українською мовою. Вибір точного еквіваленту терміну “sustainable development”: сталий, усталений, підтримуваний, самопідтримуваний, збалансований, гармонійний тощо. Конференції Ріо = 10, Ріо +20. Глобальні цілі сталого розвитку 2030.</p> <p>Визначення суті збалансованого розвитку як коеволюції суспільства і природи. Роботи М.М. Моїсєєва: екологічний імператив; коеволюція суспільства і природи. Основні принципи збалансованого розвитку.</p> <p>Міждисциплінарний характер проблеми збалансованого розвитку. Роль природничих, суспільних та технічних наук в опрацюванні проблематики збалансованого розвитку.</p> <p>Основні блоки вивчення проблематики збалансованого розвитку: дослідження природи, дослідження суспільства, дослідження взаємодії суспільства з природою. Закони і закономірності розвитку і взаємодії суспільства і природи.</p> <p>Проблеми, рівні і механізми забезпечення сталого розвитку.</p> <p>Територіальний аспект вирішення проблем збалансованого розвитку. Збалансований розвиток території та його складові.</p> <p>Система рівнів забезпечення збалансованого розвитку: глобальний, регіональні та локальний рівні. Можливості забезпечення збалансованого розвитку окремих країн, територій та регіонів світу.</p> <p>Необхідність узгодження і координації зусиль світового співтовариства як обов’язкова умова забезпечення переходу людства до збалансованого розвитку.</p>		
1.4.	<p>ТЕМА 4. ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ РОЗВИТКУ. АДАПТАЦІЯ ІНДИКАТОРІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДО УМОВ УКРАЇНИ</p> <p>Поняття індикаторів сталого розвитку. Для чого</p>	13	2

	<p>потрібні індикатори сталого розвитку. Види індикаторів сталого розвитку. Групи індикаторів сталого розвитку. Блоки індикаторів сталого розвитку. Системи індикаторів сталого розвитку. Індикатори сталого (збалансованого) розвитку , сформульовані в Глобальних цілях сталого розвитку 2030.</p> <p>Системи індикаторів сталого розвитку в окремих країнах Європи та світу. Особливості систем індикаторів сталого розвитку в окремих країнах Європи. Залежність вибору індикаторів сталого розвитку від конкретних умов країн. Інтегральні індикатори збалансованого розвитку. Індекс екологічної стійкості. Формула глобального розвитку Деніса Медоуза. Показник адаптованих чистих заощаджень. Показник дійсних (справжніх) заощаджень. Екологічний слід. Індекс людського розвитку. Агрегований індекс живої планети. Економіко-географічний індекс збалансованості розвитку.</p> <p>Місця окремих країн та територій світу щодо рівня збалансованості розвитку згідно із значеннями окремих показників.</p> <p>Адаптація індикаторів збалансованого розвитку до умов і потреб України в процесі євроінтеграції.</p>		
1.5.	<p>ТЕМА 5. АГРЕСІЯ РОСІЇ ТА ЗУМОВЛЕНІ НЕЮ ЗАГРОЗИ ЩОДО ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ І РЕСУРСИ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ.</p> <p>Агресія росії як головна загроза сталому розвитку України та її економічні, соціальні і екологічні наслідки масштабного вторгнення росії, та проблеми досягнення Цілей 2030—Україна, зумовлені ними.</p> <p>Економічні, соціальні та екологічні завдання, які потрібно вирішити для забезпечення переходу України до збалансованого розвитку.</p> <p>Становлення незалежної України та завдання збалансованого розвитку. Утвердження України на світовій арені, інтеграція економіки країни до світового господарства в контексті вирішення завдань збалансованого розвитку. Основні проблеми інтеграції до світової економіки. Економічні, соціальні та екологічні завдання, які потрібно вирішити для забезпечення переходу України до збалансованого розвитку.</p>	13	2

	<p>Ресурси забезпечення переходу України до збалансованого розвитку. Внутрішні ресурси збалансованого розвитку України: населення, територія, природно-ресурсний потенціал, географічне положення, соціально-економічний потенціал, науково-технічний потенціал, культурно-історичний потенціал. Можливості використання зовнішніх ресурсів та ресурсів, що знаходяться за межами України для забезпечення збалансованого розвитку країни. Раціональне використання потенціалу розвитку як головна умова переходу України до збалансованого розвитку.</p>		
2.	<p>Модуль 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.</p>	45	10
2.1.	<p>ТЕМА 6. ПОНЯТТЯ РЕГІОН. РЕГІОНАЛЬНИЙ ПОДІЛ УКРАЇНИ. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ</p> <p>Поняття регіон. Регіон як ключова ланка забезпечення сталого розвитку. Регіони різного таксономічного рівня. Регіональний поділ України. Підходи до вдосконалення адміністративно-територіального поділу України в контексті здійснення регіональної політики сталого розвитку. ОТГ як ланка забезпечення сталого (збалансованого) розвитку регіонів України. Проблеми природно-господарського районування. Басейновий підхід в контексті політики сталого (збалансованого) розвитку.</p> <p>Основні принципи регіональної політики сталого розвитку. Основні завдання регіональної політики сталого розвитку в Україні. Інституційне забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні. Завдання розвитку окремих регіонів в контексті здійснення регіональної політики сталого (збалансованого) розвитку в Україні.</p>		
2.2.	<p>ТЕМА 7. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНІ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ. ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ</p>		

	<p>Проблеми розвитку регіонів України, зумовлені агресією росії. Основні економічні проблеми розвитку регіонів України. Основні соціальні проблеми розвитку регіонів України. Соціальні проблеми розвитку Основні екологічні проблеми розвитку регіонів України. Основні культурологічні проблеми розвитку регіонів України. Економічні, соціальні, екологічні та культурологічні проблеми розвитку регіонів України у зв'язку з окупацією Росією Криму та російською агресією на Донбасі.</p>		
2.3.	<p>ТЕМА 8. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ. ОСНОВНІ ДОКУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. КОНЦЕПЦІЯ, СТРАТЕГІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ДІЙ ЗІ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.</p> <p>Основні законодавчі документи, що визначають основи регіональної політики в Україні.</p> <p>Закон України Про засади державної регіональної політики Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики ¹Закон України Про стимулювання розвитку регіонів Закон України Про місцеве самоврядування в Закон України Про транскордонне співробітництво Закон України Про регулювання містобудівної діяльності Закон України Про державні цільові програми Закон України Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України політики Закон України Про Генеральну схему планування території України</p> <p>Концепція сталого розвитку як базовий політичний документ реалізації регіональної політики сталого розвитку. Зобов'язання України щодо розробки Концепції сталого розвитку країни. Історія розробок Концепції. Стратегія та План дій щодо сталого розвитку як програмні документи реалізації регіональної політики сталого розвитку. Зобов'язання України щодо розробки Стратегії та Плану дій щодо сталого розвитку країни. Історія розробок Стратегії та Плану дій. Стратегія сталого розвитку України 2030. Цілі сталого розвитку 2030 Україна.</p>		

2.4.	<p style="text-align: center;">ТЕМА 9. ПРИНЦИПИ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ, ВПРОВАДЖЕНІ В МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ, ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ. КОНЦЕПЦІЯ, СТРАТЕГІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ДІЙ ЗІ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.</p> <p>Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, що відповідають за регіональне просторове планування (30.01.2002 р.), щодо використання Основоположних принципів як основи для планування та заходів просторового розвитку. Люблянська Декларація, що була прийнята на 13-й Сесії Європейської конференції міністрів, відповідальних за регіональне планування (Любляна, 16-17.09.2006 р.). Принципи «збалансованого просторового розвитку». Проблеми реалізації принципів збалансованого просторового розвитку в Європі. Глобальні цілі сталого розвитку 2030. Проблеми імплементації принципів просторового розвитку в Україні.</p>	
2.5.	<p style="text-align: center;">ТЕМА 10. ПРОГРАМНІ ДОКУМЕНТИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ АГРЕСІЇ РОСІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХУ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ГЕОГРАФІЇ У ЇХ ВИКОРИСТАННІ.</p> <p>Програми щодо подолання наслідків агресії росії для забезпечення руху України до моделі сталого розвитку. Інструменти імплементації екологічної складової в плани просторового розвитку для забезпечення збалансованого розвитку регіонів Процедура оцінки впливу на довкілля та її застосування для забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Процедура стратегічної екологічної оцінки та її застосування для забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Врахування потенціалу екологічних послуг регіону для забезпечення його збалансованого розвитку.</p>	

4.2. Плани семінарських занять

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА:

Історія формування, суть і основні положення концепції сталого розвитку **ПЛАН**

Теоретичні питання, що виносяться на обговорення аудиторії:

1. Збалансований розвиток як новий етап у стосунках суспільства і природи.
2. Формування концепції збалансованого розвитку: історичний аспект. Конференція в Ріо-де-Жанейро і “Порядок денний на XXI століття”.
3. Суть концепції збалансованого розвитку. Визначення збалансованого розвитку: підходи, трактування, змістпоняття.
4. Основні принципи збалансованого розвитку та завдання щодо його досягнення.

Додаткові факультативні завдання:

1. Вчення про ноосферу, роль академіка В.І. Вернадського у її розвитку.
2. Праці «Римського клубу» та їх значення у становленні концепції сталого (збалансованого) розвитку.
3. Перша Міжнародна конференція з навколишнього середовища, Стокгольм, 1972 р. Доповідь комісії Гру Гарлем Брунтланд “Наше спільне майбутнє” , 1987 р..

ЛІТЕРАТУРА:

1. Програма дій «Порядок денний на XXI століття: ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття». – Пер. з англ. - К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
2. Лісовський С.А. Основи сталого (збалансованого) економічного, соціального, екологічного розвитку. – Житомир, 2007. – 108 с.
3. Лісовський С.А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах України. - К. Інститут географії, 2009. – 300 с.
4. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України: монографія /ІПРЕЕД НАН України, ШГ НАН України, ІППЕ НАН України – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012 – 714 с.
5. Т.К. Гречко, С.А. Лісовський, С.А. Романюк, Л.Г. Руденко. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: Навчальний посібник Національна академія державного управління при Президентові України, Інститут географії НАН України, Київ, 2015. – 264 с.
6. Лісовський С.А., Марушевський Г.Б., Павличенко П.Г., Руденко Л.Г., Тимочко Т.В. Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо + 20. – К.: Центр екологічної освіти та інформації. 2012. – 60 с
7. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на XXI

століття» (2002—2012) За ред. Руденко Л.Г. — К.: Академперіодика, 2014. — 359

- Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект). За ред. Л.Г. Руденка. – К.: Академперіодика, 2005. – 320 с.

4.3. Організація самостійної роботи аспірантів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
1	Кризи регіонального природокористування у минулому та їх вплив на розвиток суспільства і характер його взаємодії з природою	20	реферат
3	Рівні забезпечення сталого (збалансованого) розвитку: глобальний, регіональні, локальні	10	повідомлення
4	Досвід країн ЄС у проведенні політики збалансованого розвитку регіонів. Досвід післявоєнної відбудови країн Європи.	20	доповідь
Разом		50	

Рекомендовані інформаційні джерела:

- UNDP In Ukraine URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html>
- Sustainable development goals knowledge platform URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.html>
- World Bank Open Data URL: <https://data.worldbank.org/>

V. Контроль якості знань аспірантів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Контроль знань аспірантів з навчальної дисципліни “Геоконфліктологія” здійснюється за модульно-рейтинговою системою, що передбачає контроль знань аспірантів з одного модуля. Модульний контроль проводиться на дванадцятому тижні семестру.

Оцінювання відбувається за такими формами контролю: вхідний контроль, поточний контроль, контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, модульний контроль, залік.

Вхідний контроль проходить в письмовій формі і є набором тестових завдань.

Контроль під час аудиторних занять, основними видами якого є усне опитування теоретичного матеріалу та письмове виконання практичних завдань. Усна відповідь – до 2 балів; доповнення – 1 бал.

Контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, основними видами якого є оцінювання підготовки до семінарів, опрацювання додаткових джерел інформації, виконання індивідуальних завдань.

Модульний контроль: контрольна робота, що є набором тестових завдань. За кожен модульний контроль аспірант має можливість набрати до 20 балів.

5.2. Форми і методи підсумкового контролю

Формою підсумкового контролю є екзамен.

Питання до екзамену

1. Концепція В.І. Вернадського про ноосферу і вплив людства на Землю як глобальної геологічної сили як виток концепції сталого розвитку.
2. Визначення поняття “збалансований розвиток”. Збалансований розвиток як новий етап у стосунках суспільства і природи.
3. Кризи у відносинах суспільства і природи у минулому.
4. Роль геологічного середовища у розвитку людства.
5. Сучасна глобальна криза взаємовідносин суспільства з природою та її відмінності від попередніх.
6. Актуальні політичні проблеми сталого розвитку розвитку.
7. Війна як загроза сталому розвитку людства.
8. Проблема збереження історико-цивілізаційного різномайття людства та взаємодії цивілізацій.
9. Актуальні демографічні проблемисцпільства.
10. Актуальні проблеми, зумовлені міграцією в країнах Європи.
11. Проблема нерівномірного доступу до ресурсів.
12. Демографічна політика як засіб вирішення проблем природного руху населення та її особливості і результати в окремих країнах.
13. Політика в сфері міграції як засіб вирішення проблем механічного руху населення.
14. Можливості і перспективи вирішення соціальних проблем розвитку суспільства.
15. Проблеми духовності в контексті сталого (збалансованого) розвитку.
16. Проблеми молоді.
17. Гендерні проблеми.
18. Проблеми участі громадськості у вирішенні питань розвитку.
19. Економічні проблеми збалансованого розвитку.
20. Енергетична проблема.
21. Продовольча проблема.
22. Проблема лісових ресурсів.
23. Проблема використання Світового океану.
24. Глобалізація як характеристика сучасного етапу розвитку суспільства та її суть.
25. Проблеми збалансованого розвитку України
26. Природно-ресурсний потенціал планети як природна основа розвитку людства
27. Проблема дефіциту ресурсів розвитку суспільства
28. Деградація, руйнування і виснаження природно-ресурсного потенціалу Землі внаслідок антропогенного впливу.
29. Проблема дефіциту орних і сільськогосподарських земель.
30. Сучасні проблеми забезпечення народонаселення Землі водними

- ресурсами.
31. Екологічна безпека як умова і чинник збалансованого розвитку. Екологічні проблеми сучасності в контексті проблематики збалансованого розвитку.
 32. Конфлікти, які виникли в результаті боротьби за доступ до енергетичних ресурсів.
 33. Порушення природної рівноваги, збільшення катастрофічних природних явищ як причина загострення продовольчої проблеми.
 34. Проблема нерівномірного споживання продуктів харчування.
 35. Екостабілізуюча роль лісів. Основні екостабілізуючі регіони планети. Проблема раціонального використання лісових ресурсів.
 36. Проблеми лісокористування в Україні.
 37. Взаємозв'язок економічних, соціальних та екологічних проблем забезпечення збалансованого розвитку.
 38. Неefективні моделі споживання і виробництва як перешкоди збалансованому розвитку.
 39. Порушення природної рівноваги на планетарному та регіональному рівнях внаслідок надмірного антропогенного тиску.
 40. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 році в Ріо-де-Жанейро, її основні рішення.
 41. "Порядок денний на ХХІ століття". Суть концепції збалансованого розвитку.
 42. Історія походження терміну "sustainable development", його переклад та найбільш точне формулювання українською мовою.
 43. Міждисциплінарний характер проблематики збалансованого розвитку.
 44. Світові центри вивчення проблематики збалансованого розвитку.
 45. Вивчення проблематики збалансованого розвитку в Україні.
 46. Цілі сталого розвитку 2030 та їх адаптація в Україні.
 47. Взаємозв'язок економічних, соціальних та екологічних проблем забезпечення збалансованого розвитку. Екологічні пріоритети розвитку суспільства.
 48. Неefективні моделі споживання і виробництва як перешкоди збалансованому розвитку.
 49. Гендерні проблеми збалансованого розвитку.
 50. Територіальний аспект вирішення проблем збалансованого розвитку. Збалансований розвиток території та його складові.
 51. Система рівнів забезпечення збалансованого розвитку: глобальний, регіональні, локальні.
 52. Показники - індикатори збалансованого розвитку. Групи показників. Системи показників.
 53. Системи показників збалансованого розвитку, що застосовуються ООН та окремими країнами.
 54. Інтегральні індикатори збалансованого розвитку.
 55. Вплив глобалізації на формування моделей споживання та характер і масштаби використання природних ресурсів і умов.

56. Історія економічного розвитку території України і формування особливостей природокористування в межах її території та їх вплив на формування сучасних проблем збалансованого розвитку країни.
57. Фактори, що зумовили проблеми збалансованого розвитку України.
58. Структура економіки України та її вплив на проблеми збалансованого розвитку.
59. Низька еколого-економічна ефективність економіки України та її значення на можливості переходу країни до збалансованого розвитку.
60. Антропогенне навантаження на територію та земельний фонд України. Характер землекористування в Україні та його вплив на можливості збалансованого розвитку.
61. Проблеми збалансованого розвитку регіонів України. Порівняння рівнів збалансованості розвитку регіонів України.
62. Рівень екологічної безпеки в Україні та її регіонах.
63. Інтеграція економіки України до світового господарства в контексті проблем збалансованого розвитку. Основні проблеми інтеграції до світової економіки.
64. Трансформація економіки України та її вплив на рівень еколого-економічної ефективності виробництва та можливості переходу країни до збалансованого розвитку.
65. Можливості використання інтеграційного та трансформаційного досвіду інших країн при вирішенні завдань забезпечення збалансованого розвитку України.
66. Ресурси забезпечення переходу України до збалансованого розвитку.
67. Раціональне використання потенціалу розвитку як головна умова переходу України до збалансованого розвитку.
68. Нормативно-правове забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні.
69. Освіта та її роль у вирішенні проблем збалансованого розвитку Регіонів України.
70. Громадські організації та їх роль у вирішенні проблем збалансованого розвитку регіонів України.
71. Міжнародні форуми з питань збалансованого розвитку та охорони навколишнього природного середовища, в яких брала участь Україна.
72. Глобальні та регіональні конвенції та угоди в сфері охорони навколишнього природного середовища та збалансованого розвитку, учасницею яких є Україна.
73. Стан виконання Україною взятих на себе зобов'язань щодо виконання завдань переходу до збалансованого розвитку.
74. Інтеграція з ЄС та її вплив на можливості збалансованого розвитку регіонів України.
75. Природні, рекреаційні, культурно-історичні ресурси України та їх використання в контексті розвитку туризму та забезпечення переходу до збалансованого розвитку.
76. Закон України «Про засади державної регіональної політики».

77. Закон України «Про генеральну схему планування території України».
78. Пріоритетні напрямки розвитку туризму в Україні. Розвиток туризму для досягнення збалансованого розвитку регіонів України.
79. Основні принципи регіональної політики сталого розвитку в Україні.
80. Завдання регіональної політики сталого розвитку в Україні.
81. Нормативно-правова база забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні.
82. Проблеми розвитку регіонів України у зв'язку з окупацією АР Крим, та окремих районів Донецької та Луганської областей.
83. Адміністративно-територіальна реформа та децентралізація в Україні в контексті забезпечення збалансованого розвитку регіонів держави.
84. Прикордонне співробітництво як важіль забезпечення збалансованого розвитку західних регіонів держави.
85. Ландшафтне планування як інструмент забезпечення регіональної політики сталого розвитку в Україні.
86. Стратегічна екологічна оцінка в забезпеченні збалансованого розвитку регіонів України.
87. Ви Агресія росії та її екологічні, соціальні та економічні наслідки.
88. Загрози, зумовлені війною росії для реалізації можливостей збалансованого розвитку України та її регіонів.
89. Територіальні особливості впливу агресії росії на регіони України.
90. Вплив наслідків військової агресії росії на можливості досягнення Цілей 2030 – Україна.
91. Шляхи і напрями подолання наслідків військової агресії росії та переходу України до моделі сталого розвитку.
92. Досягнення Цілей 2030 в контексті забезпечення збалансованого розвитку регіонів України.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль знань аспірантів з навчальної дисципліни «Конфліктологія міського розвитку» здійснюється за модульно-рейтинговою системою, що передбачає контроль знань аспірантів з одного модуля. Модульний контроль проводиться на дванадцятому тижні семестру.

Оцінювання відбувається за такими формами контролю: вхідний контроль, поточний контроль, контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, модульний контроль, залік.

Вхідний контроль проходить в письмовій формі і є набором тестових завдань.

Контроль під час аудиторних занять, основними видами якого є усне опитування теоретичного матеріалу та письмове виконання практичних завдань. Усна відповідь – до 2 балів; доповнення – 1 бал.

Контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, основними видами якого є оцінювання підготовки до семінарів, опрацювання додаткових джерел інформації, виконання індивідуальних завдань.

Модульний контроль: контрольна робота, що є набором тестових завдань. За кожен модульний контроль аспірант має можливість набрати до 20 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

5.3. Критерії оцінювання знань аспірантів

Критерії оцінювання кожного із питань, що виносяться на залік

Рівень знань	Оцінка за 100-бальною шкалою	Критерії оцінювання відповіді
Відмінний рівень	90 – 100 (A)	Відповідь аспіранта: <ul style="list-style-type: none"> - містить повний, розгорнутий, правильний виклад матеріалу з поставленого питання; - демонструє знання основних понять і категорій та взаємозв'язок між ними, правильне розуміння змісту основних теоретичних положень; - вказує на вміння давати змістовний та логічний аналіз матеріалу з поставленого питання; - демонструє знання різних наукових концепцій та підходів щодо певної науково-теоретичної чи науково-практичної проблеми, пов'язаної з поставленим питанням; - доводить здатність робити власні висновки в разі неоднозначності, спірного чи проблемного характеру поставленого питання чи проблеми.
Високий рівень	80 – 89 (B)	Аспірант дав досить змістовну відповідь на поставлене питання, проте вона містить наступні недоліки: <ul style="list-style-type: none"> - недостатня повнота, незначні неточності чи прогалини при поясненні того чи іншого аспекту питання; - недостатньо детально розкритий предмет запитання, а основні поняття носять тезисний характер.
Добрий рівень	70 -79 (C)	Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився незначних помилок змістовного характеру, або ж при оформленні відповіді на питання, а саме: <ul style="list-style-type: none"> - відтворення основних понять поверхневе, не виокремлено взаємозв'язки; - окремі формулювання є нечіткими; - відповідь містить інформацію, що не стосується змісту екзаменаційного питання.

Задовільний рівень	65 – 69 (D)	<p>Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився суттєвих помилок як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміст відповіді свідчить про прогалини в знаннях з відповідного питання, або ж про неправильне розуміння окремих аспектів поставленого питання; - відповідь викладено недостатньо аргументовано, або ж з порушенням правил логіки при викладі матеріалу.
Достатній рівень	60 – 64 (E)	<p>Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився грубих помилок як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідь не містить аналізу проблемних аспектів поставленого питання, свідчить про недостатню обізнаність з основними науковими теоріями і концепціями, що стосуються відповідного питання; - обґрунтування відповіді до ситуаційного завдання є слабо аргументованим, або ж в окремих аспектах є алогічним.
Недостатній рівень	35 – 59 (FX)	<p>Аспірант володіє лише частиною навчального матеріалу, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поверхнево і фрагментарно дає відповідь на екзаменаційне питання; - відповіді на деякі питання відсутні; - відповідь не має логічної послідовності, відсутні взаємозв'язки змістовного характеру.
Незадовільний рівень	0 – 34 (F)	<p>Аспірант не має відповіді на екзаменаційне питання, або ж його відповідь є неправильною, тобто містить грубі змістовні помилки щодо принципових аспектів поставленого питання. Відсутня аргументація, або ж вона є безсистемною та алогічною.</p>

VI. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу *Основні*

1. Т.К. Гречко, С.А. Лісовський, С.А. Романюк, Л.Г. Руденко. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: Навчальний посібник Національна академія державного управління при Президентові

- України, Інститут географії НАН України, Київ, 2015. – 264 с.
2. Екологічні та соціальні наслідки міжнародної економічної інтеграції України / за ред. С.А.Лісовського. К.:Академперіодика, 2012. -348 с.
 3. Лісовський С.А. Основи сталого (збалансованого) економічного, соціального, екологічного розвитку. – Житомир, 2007. – 108 с.
 4. Лісовський С.А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах України. - К. Інститут географії, 2009. – 300 с.
 5. Лісовський С.А., Марушевський Г.Б., Павличенко П.Г., Руденко Л.Г., Тимочко Т.В. Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо + 20. – К.: Центр екологічної освіти та інформації. 2012. – 60 с.
 6. Маруняк Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред.. Руденко Л.Г. – К.: Реферат, 2007. – 224 с.
 7. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України. — Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. 714 с.
 8. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на ХХІ століття» (2002—2012) За ред. Руденко Л.Г. — К.: Академперіодика, 2014. — 359
 9. Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект). За ред. Л.Г. Руденка. – К.: Академперіодика, 2005. – 320 с.

Законодавчі акти

10. Конституція України [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Закон України Про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
12. Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
13. Закон України Про стимулювання розвитку регіонів [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text>
14. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Закон України Про місцеві державні адміністрації [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
16. Закон України Про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>
17. Закон України Про регулювання містобудівної діяльності [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

18. Закон України Про державні цільові програми [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>
19. Закон України Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України політики [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
20. Закон України Про Генеральну схему планування території України [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>
21. Стратегія сталого розвитку України до 2030 (проект) [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/Sustainable-Dev-Strategy-for-Ukraine-by-2030.html>
22. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>
23. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 р. : Указ Президента України. [Електронний ресурс] режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>
24. Цілі Сталого Розвитку: Україна : Національна доповідь. [Електронний ресурс] режим доступу https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/SDG%20leaflet%20ukr_F.pdf
25. Стратегія сталого розвитку України до 2030 (проект) [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F+%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83+%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8+%D0%B4%D0%BE+2030+%28%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%29+>
25. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора» [Електронний ресурс] - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>
26. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави [Електронний ресурс] - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>
27. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 квітня 2022 р. N 457 «Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» [Електронний ресурс] - Режим доступу <https://ips.ligazakon.net/document/KP220457?an=1>

Допоміжні

28. Алексеенко И.Р., Кейсевич Л.В. Последняя цивилизация? Человек, общество. Природа. – К.: Наукова думка, 1997. - 412 с.
29. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. - М.: Наука, 1989. - 263 с.

30. Волошин В.В., Горленко І.О., Кухар В.П., Руденко Л.Г., Шевчук В.Я. Підходи до концепції стійкого розвитку та її інтерпретації стосовно України // Український географічний журнал. – 1995. - №3. - С. 3-10.
31. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія, формування, механізми реалізації: Монографія. - Луцьк: Надстир'я, 2001. – 528 с.
32. Голубець М.А. Екосистемологія. – Львів, 2000. – С. 293.
33. Гор А. Земля у рівновазі. Екологія і людський дух: ВГО “Україна. Порядок денний на ХХІ століття” та Інститут сталого розвитку. - Пер. з англ. - К.: Інтелсфера, 2001. - 404 с.
34. Київ як екологічна система: природа – людина – виробництво - екологія. - К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2001. – 259 с
35. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Теоретические и методические исследования / Маринич А.М., Горленко И.А., Руденко и др. / Отв. ред. А.М. Маринич, М.М. Паламарчук. - К.: Наукова думка, 1990. – 200
36. Лісовський С.А. Економіко-географічні і екологічні підходи до визначення передумов переходу до сталого розвитку // Український географічний журнал. – 2000. - №1. – С. 30-35.
37. Лісовський С.А. Економіко-географічні підходи до визначення суті поняття “збалансований розвиток” // Економічна та соціальна географія. – К.: Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. - 2003. – Вип. 54. - С. 39-47.
38. Лісовський С.А. SWOT-аналіз і аналіз прогалин (GAP-аналіз) політик, програм, планів і законодавчих актів у сфері суспільного добробуту (соціального захисту) і підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенції Ріо. Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2016. – 108 с.
39. Лісовський С.А. Роль географії у впровадженні процедури СЕО при розробці планів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад//Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями. Матеріали Міжнародної наукової географічної конференції, Берегово, 26-27 березня 2020 року, Ужгород, Тов. РІК-У, Том 2, с.713-721.
40. Моделирование удосконалення адміністративно-територіального устрою для сталого розвитку території (на прикладі Запорізької області) LA Horoshkova, OL Lisovska, SA Lisovskyi, IV Khlobystov, 2020.
41. Наше общее будущее: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР). – М.: Прогресс, 1989. - 376 с.
42. Оцінка виконання стану підсумкових документів Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002) в Україні / Руденко Л.Г., Білявський Г.О., Горленко І.О., Гукалова І.В., Дубін В.Г., Лісовський С.А., Медведенко І.В., Олещенко В.І., Пащенко В.М. – К.: Академперіодика, 2004. – 208 с.
43. Порядок денний на ХХІ століття: національний шлях до гармонійного

- розвитку / Шевчук В., Білявський Г., Медведенко І., Навроцький В. За редакцією В.Я. Шевчука – К.: “Літсофт”, 2002. – 51 с.
44. Посібник з питань просторового планування для уповноважених органів містобудування та архітектури об’єднаних територіальних громад. Видання друге, доповнене. Київ, U-LEAD з Європою, 2019, 260 с.
45. Потенціал ефективності реформування адміністративно-територіального устрою (на прикладі Запорізької області). 32-42. Горошкова, Лісовський, Хлобистов. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії, (30), 2019.
46. Проблематика природокористування та сталого розвитку в працях Інституту географії Національної академії наук України Л.Г. Руденко, С.А. Лісовський, ЄО Маруняк Український географічний журнал, 2015., 3-9
47. Програма дій «Порядок денний на XXI століття: ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття». – Пер. з англ. - К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
48. Руденко Л.Г., Лісовський С.А. Природно-ресурсний потенціал як чинник економічного зростання в Україні // Український географічний журнал. - 2001. - №3. - С. 17-27.
49. Руденко Л.Г., Лісовський С.А., Маруняк Є.О. Дилеми регіонального розвитку. Український географічний журнал, 2020 р., №3, ст. 36-45.
50. Руденко Л.Г., Маруняк Е.А., Лисовский С.А. Экологически ориентированное планирование устойчивого пространственного развития Украины как инструмент достижения национальных целей 2030. Журнал «Устойчивое развитие», 2020. №2 – С. 4-9.
51. Тойнби А. Дж. Постигание истории:.. — М.: Рольф, 2001—640 с
52. Управління сталим територіальним розвитком з використанням моделі регіональних кластерів М. Енрайта LA Horoshkova, SA Lisovskyi, IV Khlobystov, 2020.